

NYITRAMEGYEI SZEMLE

POLITIKAI, TÁRSADALMI, SZÉPIRODALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI HETILAP.

Megjelen vasárnaponkint.
Előfizetési árak: Egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr, negyed évre 1 frt 25 kr. — Községeknél, körjegyzőknél és tanítóknál 4 frt.
Egyes szám ára 10 kr.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:
Dr. Tóth János.
 Társzerkesztő: Dr. Dudek János.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Papnevelde-utca 9. szám.
Hirdetési árak: Egy háromsoros petisors ára bélyegen kívül 8 kr. Többszöri közlésnél árkedvezmény.
 Hivatalos hirdetések 100 szögig 1 frt 30 kr, minden további megkezdett 100 szó után 1 frtjelt, több,

A parlamentáris abszolutizmus.

Az elvek és a valóság között nagy az ellentét a mai népképviselői alkotmányunk keretében. Ennek kiegyenlítésére minden józan gondolkozású polgárnak kell törekednie.

De lehet-e nekünk, a hazát önzetlenül szerető polgároknak (s Istennek hála, ez országban még ilyenek száma elég nagy) alapos reményünk arra, hogy zászlókat, mely az igazság zászlaja, diadalra vihetjük, ha kissé tanulmányozzuk ellenfeleinket?

Remélhetünk-e diadalt, ha tekintjük, hogy alig mulik el nap, hogy az uralkodó párt részéről egy-egy törvényteleniséget, az egyéni és politikai szabadság megsértését ne tapasztalunk?

Ezt látjuk és sulyosan érezzük mindnyájan; s éppen azért hathatós orvosszerekről kell gondoskodnunk.

A baj orvoslásának alig mondható az a sok szép beszéd, mit a „házban“ az ellenzéki szónokok elmondanak. Hisz mit használ a legélesebb logika bizonyítékainak özöne is, ha ott van a jelenleg uralkodó elemnek háta mögött összes bajaink kútfeje, a „levasutatott“ többség, mely többség, mellett a felelőség elve illuzóriussá, s az uralkodó kormány abszolút hatalommá válik.

Ezen, a papirosán alkotmányosnak mondott állapotban fenálló abszolutizmusnak

az államtudományban parlamentarizmus a neve. De oly parlamentarizmus, mely abszolutizmussá fajul, a leggonoszabb, mert míg a polgár a cárok, a sachok s több e fajta földi nagyságok uralmát a természeti jog elveivel ellenkezőknek tudja és csak kényszerből hódol meg neki: addig a parlamentáris abszolutizmus könnyen megtéveszti, mert azt gondolhatja, hogy ennek is az alapja a népfenség.

S utóljára az oly állapotban, hol az abszolutizmus csakugyan az állampolgárok többségének akaratából fejlődnek, az álladalmi önkénynek készséggel engedelmességek helyesen eselekszik; mert hiszen az állapotot ő akarta.

De vajjon a nálunk uralkodó abszolutizmus is (ugyan ki nem érzi, hogy az uralkodik?) szintén a polgárok többségének akaratára támaszkodik? Ha igen, akkor visszás viszonyaink megszűnését csak e többség akaratának megváltozásától remélhetünk, s épp azért a többség ezen akaratának megmástitásán kellene fáradoznunk.

Azonban mentse Isten, hogy ilyesmire gondoljunk, hogy nálunk a kormányzó hatalom illetén elfajulása a többség akaratának volna kifolyása.

Hogy kormányunk önkénykedése, melyet sokan a történelem különböző, despotizmusról híres korszakához hasonlítottak, nem nyugszik a polgárok többségének akaratán, azt

Nyitrán bizonyítgatni fölösleges. Mi színről színre ismerjük már az államhatalom erőszakoskodását, melylyel a népakarat megnyilatkozását, a választásokat meghamisítja.

Nálunk a választásokat nagyon is befolyásolja az államhatalom; hozzá a választókerületek felosztása úgy vagyoni, mint népeségi szempontból nagyon is aránytalan: azért bátran levonhatjuk a következtetést, hogy az uralkodó és pedig korlátlanul uralkodó párt nem képviseli nálunk a választó polgárok többségét, nem a többség akaratát folytatja, s így abszolút módon gyakorolt hatalma jogtalan, melynek meggyőződésből nem lehet hódolni, hanem legfellebbezés csak az erősebb iránti félelemből — mint az oroszok.

Mi legyen hát a teendőnk az ilyen jogtalanul fenálló állami önkénnyel szemben?

Küzdjünk ellene jogos eszközökkel úgy, miként az igaz küzd a bűn ellen. Tegyük ezt saját jogos érdekünkben, mivel — mint b. Eötvös József mondja — az abszolutizmus annál erősebb, minél inkább nem csak az erőn, hanem a polgárok meggyőződésén is alapszik, s mintán a zsarnokság csak ott lehet tökéletes, hol becsület dolgának tartja az egyes, magát neki alávetni; ezen viszony pedig sehol sem létezik oly mértékben, mint ott, hol a kormányhatalom a felséges nép nevében gyakoroltatik: ez okoknál fogva ébresszük a polgárok öntudatát. Ismerje min

A „NYITRAMEGYEI SZEMLE“ TÁRCÁJA.

Török beütések Nyitravármegyébe.

Irtá: Matunák Mihály.

Soha senki nem ártott annyira a magyar nemzetnek, mint a török másfél százados uralma alatt.

1526. aug. 29-ike azon időpont, mely megnyitotta a szenvedések hosszú sorozatát, melyekből jól kijutott vármegyénknek is. E napon Mohács gyászos mezején elhullott királyával, nyolc főpapjával s főuraival a meghasonlott nemzet színe-virága s az amugy is gyöngye ország tárva-nyitva, védtelenül állt a győztes török előtt. Most ugyan minden ellenállás nélkül foglalhatta volna el, de elégnék tartotta Pest és Bácsbodrog megyéken át foglyokkal és zsákmánnyal jól megrakva kivonulni.

Az ország kétfelé volt szakitva, I. Ferdinánd és Zapolay¹⁾ János versenyeztek a trónért. Vármegyénk s általában az egész északnyugati Magyarország inkább János királyhoz húzott, mint Ferdinándhoz; mert irtóztott a sarcoló, fosz-

¹⁾ Zapolay-nak írjuk, mert a család a boszniai Zapolya-ról, de Zapolya való.

ogató és védelmet nem nyújtó garázda német katonaságtól. Főleg midőn 1529. szeptemberében Szulejman Bécs ostromára indult s Ferdinánd az egész országból Bécs védelmére kivonta a katonaságot. Most a teljesen védtelenül maradt felvidék nyíltan János királyhoz pártolt. De nem sokára megfordult a kocka. Midőn a török Bécs sikertelen ostroma után visszavonult, a német kapitányokat ismét szétküldték Magyarországra s jobbra fordult Ferdinánd ügye. 1530. elején Hardek János gróf elfoglalta Nyitravármegyében Sellye és Surány várát.²⁾

A török 1529-iki bécsi ekspedíciója alkalmával Budát bevette, de Zapolaynak adta s jól lehet a Duna balpartján számos vár nyitotta meg előtte kapuját, mitsem foglalva takarodott ki.

1530-ban mutatja magát először félelmesen a török Nyitravármegyében. Ez év nyarán ugyanis Mehemed belgrádi pasa, 20,000 törököt hozott János segítségére, kik, hogy ne legyenek itt hiába, Usreff bosnya és Murat hercegovinai pasák vezérlete alatt Pest mezejéről Esztergomnak tartottak s innen, a nélkül, hogy a nép csak sejtette volna is, hihetetlen gyorsasággal a Vág és Nyitra között teremnek s mindent égetni, rabolni

²⁾ Knauz N.: A Garam-melletti szentbenedeki apát-ság. Bpest. 1890. 99. l.

és pusztítani kezdenek, sok embert megölve, sokat meg rabságra hurcolva. Miután itt mindent elpusztítottak, átkelnek a Nyitrán, s a Ghymes, Léva és Szent-Benedek körül fekvő népes és élelmiszerekben bővelkedő falvakat teszik tönkre s egyuttal rémületbe ejtik, most először a bányavárosokat is. Komjáthit, Verebélyt, Csiffart és Aranyos-Maróthot felégetik s lakosaikat magokkal hajtják. Itt megfordulnak s beütnek a Vág vidékére, s egész Semptéig, Galgócig és a póstyéni fűrdőig mindent égettek, öltek és raboltak. Murat Bajmóc felperzselésére ment. Midőn pedig odaérkezett s a várost üresen találta, mivel lakosai a várba menekültek, felgyújtotta. S midőn az odaváló foglyoktól megtudta, hogy a lakosok előle sok marhat a szomszéd hegyek közé hajtottak, odavezetette hadát a foglyok által s megtalálva a marhát, elhajtotta. Ez a karácsonyi ünnepek körül történt. Több mint 15 napig dult-pusztított a legkegyetlenebb módon a pogány s azután nagymennyiségű marhát hajtott el s körülbelül 10,000 foglyot hurcolt magával Pestre a többi török hadsereghez. Midőn Zapolay Buda vár ablakaiból ennyi ártatlan s mindkét nemű embert kemény rabságra kárthatatva látott, állítólag nem bírta visszafojtani könnyeit és hiveinek sóhajtva és szomorúan mondta, hogy nem ő

denki, mi az alkotmány s mi az egyes polgárnak személyes joga. Ha szabadságunkat még inkább veszélyeztetni nem akarjuk, akkor az abszolutizmus nem fog meggyőződésünkre és becsületérzésünkre támaszkodni, hanem legfeljebb az erőtől való félelemre addig, míg a többség igaz akarata érvényre nem jut.

E tekintetben hirdessük a jogot, az igazságot a legszélesebb rétegeknek. Nyissuk meg az emberek szeméit, figyelmeztessük a baj forrására; igyekezzünk az összes rendelkezésünkre álló jogos eszközökkel a jogtalanságnak utját állni, erőnket is ily módon használjuk: eszménk, az igazságon és a keresztény felebaráti szereteten nyugvó társadalom megteremtésére! Ez lehet csak a hathatós orvos-szer, melytől helyzetünk javulását s az igazság zászlajának diadalra jutását remélhetjük.

P. E.

A nyitrai mandátum

ügyében eljáró képviselőházi IV. bíráló bizottság nov. 13-ki ülésén a nyitrai választókerület több választójától s ezek között Rácz Józseftől bizonyos nyilatkozatokat olvastak fel, mintha kényszer alatt, a lelkiüdvösség elvesztésének fenyegetése folytán szavaztak volna Zichy János grófra. Mi ezt nyomban ügyvédi fogásnak s a nyilatkozatokat valamiféle félreértés ürügye miatt keletkezettnek tartottuk. Most ez ügyre vonatkozólag e két nyilatkozatot vettük:

Nyilatkozat.

Alulírott lelki fenyegetésről szolló s nekem tulajdonított Gróf Zicsi János választásáról szolló és november 13-án Buda-Pesten bíráló bizottság ülésén felolvasott; ezen szavakat

„Azért tartottam a néppárttal, illetve azért Zicsy János groffal mert a Zserei plebánus és más egyházi s — világi emberek azt mondták előttem és mások előtt is, hogy ha oda nem szavazunk eladjuk szent hitünket és sem ezen sem a más világon üdvözülni nem fogunk és semmi-féle vallási szertartásban részt vennünk nem szabad.” — Mint általam nem mondottaknak és merő hazugságnak tanuk előtt — ezennel kijelentem

Zsérén, nov. 20-án 1895

Rácz Józsefnek ezen kijelentését mi tanuk hallottuk.

Dallos János mint tanú
Bentz Boldi mint tanú

oka ezen csapásnak és szerencsétlenségnek, hanem Ferdinand s a németek. Ily csalfa mentegéssel takargatta hibáját.³⁾

1541-ben Szulejman Buda bevételé után nagy számú tatár hordákat vezetett Esztergom, Nyitra és Fehérvár vidékére s azok mindent elpusztítva, sok fogolylyal tértek vissza, s ezek nagy részét saját szemeláttára felkoncoltatta.⁴⁾

1543-ban Esztergom eleste után, az esztergomi és budai sőt távolabbi törökök is gyakran elkalandoznak hozzánk.

Igy 1551-ben Komjáthira ütött a török. Két martalóc beront egy jobbágy házába s elakarták szép fiatal feleségét rabolni. Az asszonyt férje iránti szeretetből hősi bátorság szállja meg, kardot ragad s megsebesítve a két törököt elűzi. Utána hat pogány rohan be. Az asszony rimádkodva hívja segítségül férjét, hogy ne engedje őt a törököknek s ezeket is elkergeti. Végre tíz török ront be s a bátor honleány a tíz ellen is kezd tusakodni s miután keresztények jöttek segítségére, a törökök súlyos sebekből elboritva le-

³⁾ Istvánffy: Hist. Lib. XI. p. 108, Hammer I.: Gesch. des Osm. Reich. III. 106.

⁴⁾ Istvánffy: Id. m. 146. l.

Nyilatkozat.

A Rácz József zserei lakosnak azon kijelentéséhez, miszerint ő a nyitrai választás bíráló bizottság ülésén felolvasott nyilatkozatot egyszerűen tagadja mint ő általa kiejtettet; alulírott s más névleg nem érintett egyházi és világi emberek fölött a nyitrai választás bíráló bizottság ülésén felolvasott nyilatkozatot, mellyel a néppárt tagjai ő általuk illetettek volna lelki fenyegetésekkel örök üdvük elnyerése ügyében, mint a választás előtt egy a választás miatt és bármikor is, mint celzatos hamis vádat az igazság nevében visszautasítom, s gonosz ráfogásnak nyilvánítom azon kitételrel azonban, hogy sem alulírott, sem tudtomra más valaki Rácz Józseffel erőltetett lelki üdvét érintő szavakkal nem élt, mely nyilatkozatot tanukkal is erősíti. Zsérén 1895. november 20-án.

Döllér József plebanus.

Bentz Boldi mint tanú

Turcsék Bertalan
tanú.

Dallos Bálint
tanú.

Nyílt levél

tekintetes Kosztka Mihály trencsénmegyei kir. tanfelügyelő urhoz.

Midőn a közokt. ügyi miniszter ur által kintettes uraságod a vármegyei népoktatásügy felügyeletével lett megbízva, első bemutató körlevele azon édes reményt keltette föl bennünk, hogy közvetlen elődje, engesztelékeny, sima és méltányos modorát követve iparkodni fog minket a jó ügy érdekében megnyerni. Csalódtunk. Mi nem a látszatnak látszatja, de kézzelfogható tények után ítélünk és ítéletünk az, hogy Ön — csak az állami iskolára esküszik, mintha egyesgyedül csak ez lenne az általános népműveltség, a nemzeti nevelés és kultúra szülőanyja. Pedig hát igen téved.

Az önök állami iskolája csak fél munkát végez, a mennyiben csak az értelem kiművelésére irányul, parlagon hagyva a lelket, melyet nagy és hős tettek csakis a vallás magasztos igazságaival lehet megtermékenyíteni. Innen van az, hogy az Önök „magasabb közeleti erkölcsstana“, mely a vallás dogmái alól magát függetleníti — oly nagy jellemeket, melyeket az ifjuságnak példaképül fölláthatnánk, — mostanáig még nem nevelt föl a közéletnek. Avagy teljesen művelt embernek tekinthetjük-e azt, kinek művelt ugyan az esze, de rideg, frivol, vagy durva a szíve?

Hiába mutat ön az állami iskolák hitoktatására. Ezeknek — nehogy a tanulók túlterheltesenek, az igazgatók alig engednek hetenkint 2—3 órát, zsidóknak a miniszter 10—18 órát enged a törvényben előírt világi tantárgyak, 10—12-öt a heber hittan és rituálékra. Innen van az, hogy nem bírván ellensúlyozni a vallástól emancipált tanítók romboló hatását, a legszabadabb államok Amerika, Angolország, Svéd-Norvégia nem ismernek oly iskolát, mint a miénk. Belgium, Németország, Ausztria megizelve ez iskola keserű gyü-

möleseit, azt beszüntette és a hitvallásos iskola teljes rehabilitásán dolgozik. Csak Franciaországban burjánzik a vallástalan iskola. De mily eredménynyel? Az új iskolai törvény életbeléptetésekor a 16 éven alóli vádlottak száma 6600 volt, míg 1892-ben a bűnfenyítő uton elítelt fiúk és leányok száma már a 16,000-et fölülmulta. A Szajna-megyei törvényszék adatokat gyűjtött azon gyermekek előéletére vonatkozólag, kik különféle vétségek s bűntények elkövetéséért a bíróságok által javító-intézetekbe szállítottak. És ezen hivatalos adatok arra a megdöbbentő eredményre vezettek, hogy e gyermekek 89°/₁₀₀-a az istentagadó állami iskolákból került ki, holott a keresztény, ugynevezett „szabad iskolákat“ látogatott növendékekre csak 11°/₁₀₀ esik.

Es ezeket a felette jellemző adatokat oly férfiak gyűjtötték, kiknek éppenséggel nem az lett volna érdekük, hogy a radikális erára ennyire megdöbbentő adatokat alapsítsanak meg. Ezek nyomára alatt Leroy Beaulieu híres francia publicista a L'Économiste français ez évi májusi füzetében sürgeti az oktalan tanügyi költségek megszorítását és kerekén kimondja, hogy „a közoktatás barátai erősen tévednek, ha azt hiszik, hogy ez orvos-szer, melylyel minden gyógyítható. Nincsen mindazon erénye, a melyet ráruháznak, mert nem szaporítja a nagy emberek számát, sem a munkálkodókat, de még a józan felfogásukat sem: hiába állítják az ellenkezőt, nyíthatunk ezer iskolát a nélkül, hogy ennek folytán csak egy börtönt is be lehetne zárni mint feleslegest“.

Es ennek az állításnak érvénye nemesak Franciaországban van meg, hiszen azt látjuk, hogy például nálunk az iskolákkal parallel szaporodnak a bűnesetek, a lörtönök, sokszorozódnak a kihágások, és sajnos, gyorsasággal apad a valóban nagy férfiak, tehetségek s jellemek száma. Mindamelllett a mi közvéleményünk azt hiszi, hogy mindent megtett, ha a kormányunk mindent megszavaz, a mit ezen célra kér és keveset törődik azzal, vajjon miképp használják föl ezeket a milliókat és abban a hitben, hogy a közoktatás segítségével mindent lehet gyógyítani, elhanyagol oly feladatokat, a melyeket a közoktatás még ha ideális is lenne, sem oldhatna meg, annál kevésbbé akkor, ha olyan, mint a miénk.

Avagy nem mutat-e az ifjuságnak irtóztató erkölcsi elvadulására, hogy a tanulók méterrad, bicika vagy plane revorverrel fenyegetik szűzrubban tanítóikat, vagy hogy a budapesti iparostanoncokat csak csendőri fedezet mellett lehet oktatni, a tanítók tekintélyét szuronyokkal óvni? Ily korszakot csak oly tanítók adhatnak a hazának, kik fennén hirdetik, hogy az ő feladatuk csak oktatni és nem egyuttal nevelni is, és kik a kath. egyház legmagasztosabb imái, teszem az „Angyali üdvözletben“ is erkölcsstelenségre vezető momentumot látnak.

De az önök népoktatása nem is nemzeti nevelés. Eltekintve attól, hogy nevelni csakis vallás-erkölcsös alapon lehet, az önök oktatása nem nemzeti nevelés. Mert hogy is lehetne valamit nemzeti műnek elnevezni, a melyből ki vannak zárva magát a nemzet összeségét alkotó egyházak, ma-

győzötten futnak el. Ime egy gyöngye magyar nőnek bámulatos hősiessége!⁵⁾

Az 1556-iki országgyűlésnek a kir. propozícióra adott válaszában is azt olvassuk, hogy ez évi január hóban Komjáthinal két falut fosztott ki a török.⁶⁾

Hogy Nyitrávármegye 1565-ben is fenyegetve s nyugtalanítva volt a töröktől, mutatja guthi Országkristóf ez évi levele, melynek értelmében Surány várát, „mely törökök torkában van“, tartozékaival együtt őrzés s fenntartás végett három évre zerdahelyi Dersffy István, dunáninneni főkapitánynak átengedte.⁷⁾

Iszonyu csapást mért megénk a török 1599-ben. Ez évi szeptember hóban ugyanis Ibrahim nagyvezír borzasztó haddal Nógrád vidékén tábort ütött, hogy azután innen induljon pusztító útjára. Pálffy Miklós, Esztergom hős kapitánya, Schwarzenbergnek, a keresztény hadak fővezérének, ki nem merete bevárni a törököt, azt tanácsolta, hogy ha nem akar a törökkel megütközni, Komárom felől küldessen át katonaságot Érsekújvárhoz és Nyitrára, mert a pogányok rabolni

⁵⁾ Monum. Hung. Scriptorum. II. Veráncsics ö. művei. Fragm. ser. Hung. anni 1551.

⁶⁾ Fraknói V.: Magy. országgyűlési emlékek. III. k.

⁷⁾ Országos Levéltár N. R. A. Fasc. 495. no 7.

logják e vidéket. Schwarzenberg nem fogadta meg a magyar vezér tanácsát, Komárom felé vonult vissza s Pálffy Esztergomban hagyta. Ibrahim megérkezett az esztergomi mezőkre, hol buzditó beszédet a tatár Hamus és Achmet agákhhoz zajos helyesléssel fogadtak. Ekkor kiválasztotta a legarciasabb tatárokat Achmet vezérlete alatt s Nógrád és Palánk ellen küldte félelmet gerjeszteni és pusztítani; más csapatot meg a Vág mindkét partjának pusztítására indított. A törököket is két igen erős hadra osztva, tüzzel-vassal pusztítani utnak bocsátotta. Maga Ibrahim Ujvár és Léva között vonult, fosztogatva és égetve mindent Irmély (Ürmény) városáig. Nem mesze Nyitrától, egy erdős völgyben, mely halasokban s erdőkben bővelkedett, ütött tábor. Az ellenség Nógrádtól Nagyszombatig, innen Beckóig és Trenesenig, a Garam, Ipoly s a Vág között elterülő földet a legkegyetlenebbül rabolta és pusztította, lakosait részint rabságba huroolva, részint lemészárolva. Pöstyéntől Bazinig a Vág partján kalandozva, gyilkolva Bori falut felégették s Balogh és Vizekety Pál bájos feleségét s gyermekeit elrabolták. S ezek nem is kerültek meg többé.⁸⁾ Azután Nádasdy birtoka ellen fordultak

⁸⁾ Nagy József: Nyitramegye helyírása. Komárom. 1866. 23. l.

gát a társadalmat képező egyesek, egyletek s társulatok? Nem említve a nemzet fényes múltját, vajjon az iskola, mely fölnevelte újabb korunk s közeletünk szellemi óriásait, hazánk legjelesebb statusférjait, törvényhozóit, íróit, hősi hadvezérelt, nagylelkű emberbarátait, hírneves művészeit, Széchenyi, Kossuth, Deák, Andrássy, Apponyi, Görgei, Klapka, Bem, Dembinszky, Petőfi, Jókai, Vörösmarty, Garay, Tarkányi, Kisfaludy, Károlyi, Simor, Roskóványi, Than, Munkácsy, Feszty-eket vajjon állami iskola volt?

Valamint Plato mindenható állama sosem adott volna Hellasnak termopilei hősokeket, ép úgy a modern állami iskola soha sem fog nevelni a hazának nagy és hírneves férfiakat. A mindenható állam, melynek önök már az iskolában propagandát csinálnak, eddig mindenütt hiu, önző, koncleső, a hatalom előtt csúszó-mászó, áruló existenciák és rabszolgák igen, de soha sem nevelt önfeláldozó, önzetlen és önértetes hazafiakat, mert ilyenek csakis a hitvallásos iskola szabad légkörében nevelődhetnek.

A mi poliglott országunkban, a mostoha mult, ázsiai közigazgatás által fölizgatott nemzetiségi érzékenykedés és a mi fő, az 1868. évi 38. t.-cikk 58. és az 1868. XLIV-ik a nemzetiségi egyenjóságáról szóló t.-cikk 17. §-a folytán, mely megengedi minden itt élő nemzetiségnek a maga szellemi individualitása szerinti kiművelődését, más mint hazafias nevelésről alig lehet szó is. Mi előttünk szent a haza, de a maguk állama egy bálvány, mely a maguk túlzásai s erőszakoskodásaival földulta a nemzetiségek közötti békét, s mely előtt mi tétet hajtani nem fogunk. Az adott ethnografiai viszonyok között tehát mi lenne itt a legelső teendő? Reformálni az annyira gyatrának lerajzolt közigazgatás szervezetét akkép, hogy az a mindenéből kifosztott népek ne elnyomja, de jóindulatú földi gondviselése legyen; megmutatni a nemzetiségeknek a magyar nemzet minden salaktól megtisztított kulturáját a maga valódiságában, és akkor biztosak lehetünk benne, hogy ezután az iskola nemcsak a hazafias érület tűzhelye, de fölénye s mély erkölcsi tartalma által a nemzeti kultúra, az assimiláció olvasztó kemencejévé váland.

És vajjon megfelel-e a józan ész és a helyes pedagógia elveinek az Önök eljárása, melyet a felvidék nemzetiségi területen felállított állami iskoláikon követnek? Az 1868. évi 38. t.-cikk 58. §-a ezt mondja:

„Minden növendék anyanyelvén nyerje az oktatást, a mennyiben az a nyelv a községben divatozó nyelvek egyike, és itt oly tanító alkalmazandó, ki e nyelven tanítani képes.“

Az 1868. évi XLIV. t.-c. 17. §-a pedig:

„A közoktatás sikere, a közművelődés és közjólét szempontjából az államnak is legfőbb célja lévén, köteles ez az állami intézetekben arról gondoskodni, hogy a hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegben együtt élő polgárai az általuk lakott vidéken anyanyelvükön képezhessék magukat.“

Ezek alapján van kidolgozva a miniszteri tauterv is a nem magyar ajkú népiskolák szá-

mára (1879. 17284. sz. a.). De kérdem, betartják-e ezt az állami tanítók? Nem. Innen van aztán ama irtóztatón kevés siker a magyar beszéd és nyelvismeretben, mert az ilyen tanítók összes taneredménye áll egy pár nem is hazafias, sziv és erkölcsnemesítő, de sokszor az állatvilágból vett kétes értékű versceske, vagy némely tantárgy szájkó módra történt bemagoltatásából, melynek éppen semmi hasznát sem veszi az életben. Avagy helyes és tapintatos tanügyi politika e tót vidékre kizárólagos magyar ajkú tanítókat küldeni?

Ily iskola nem a közművelődés, de a butaság terjesztője, mert a tanító nem tudván magát tanítványival megértetni — míg ezek nyelvt meg nem tanulja — tanítványival együtt sötét-ségben botorkál. És épp ezen túlzás és tapintatlanság is egyik oka annak, hogy miként maga a miniszter ez évi 45.254. sz. rendeletében panaszkodik — a magyarosítás oly eszalépesékekkel halad előre, de a tanítás általános eredménye is oly szánandóan csekély, és én hozzá teszem, a nép a helyett, hogy a magyarságot megszeretné, attól idegenkedni kezd.

Végre, a mi eddigi működésében a legszomorúbb, az ama igazságtalanság és erőszak, melyet az iskolák tömeges elállamosításában nap nap után követ el, s melynek az a látszatja, mintha a tanítót nem annyira népnevelővé, mint inkább az egyházpolitiká vak eszközevé, az iskolát pedig nem a tulajdonképen vett kultúra és hazaszereget fókuszává, mint inkább az állami mindenható-ság tanának melegágyává tenni iparkodnék. Tanu rá Mojthán, Vöröskéő, Csicsmán, Lutissa községek, melyek elsejében a kath. iskola telket foglalta el, az utóbbiakban állami iskolát nyitott, tán nem annyira hogy a nép gyermekeinek tanítója, de a modern új államunknak törvénytelen anakönyvvezetője legyen. Ezt sejtetik velünk legújabbban, Püchő, Predmér, Baán községekbe küldött felhívásai, melyekben nagy állami segélyt helyezve kilátásba, ezen nagy községeket indírték saját jó karban levő, s részben mintaszerűen fölszerelt kath. iskoláik elállamosítására biztatja.

Kérdem, nem szolgálják ezek híven és odaadóan a népkultúra ügyét? Lehet ezek ellen bármily, törvényen alapuló kifogást emelni? Nem. Vármegyénkben Treucsén és Bitsét kivéve a zsidóknak alig van a törvény kívánalmainak megfelelő iskolájuk, és mégis Ön még ezen nagyszámú s gazdag zsidóhitközségeket sem szorítja nagyobb kulturális áldozatokra, legalább saját iskoláik törvényszerű berendezésére, de állami (mely állam abszolút többségében mégis csak keresztény) segély ígérete és ezerféle erkölcsi nyomás alkalmazásával járási gazdagabb szekhelyek keresztény lakosságát csábítgatja, sőt erőszakolja saját, sok helyütt palotaszerű iskoláinak állami kezelés alá bocsájtására! Igazság, méltányosság ez?

Nem látja Ön a felvidék, jelesen a turzovkai irtványok állami iskoláinak botránysos nyomorúságát? Nem az uzsora és a felvidéki nép szaporodásával égbekiáltó szegénység és szolgaságba jutott kisebb fiókközségek szükségbeli füstös, rozoga faiskolái? Ha látja, és az államunk van

módja ezeken a bajokon segíteni — és Ön nem ezeken a helyeken akarja végezni reformatori működését, akkor engedje kimondanunk, hogy mi az Önök népnevelési törekvéseinek ő-szintesége s helyességében nem bizunk. Ha már annyira hangoztatják a nép oktatását, és iskoláit sem ezen 100.000-nyi nyomorgó nép nem tudja saját erejéből föntartani, sem az egyház nem adhat neki erre elegendő mód és eszközt, akkor építsenek iskolákat e szegény népeknek, nem pedig gazdagabb városokban a liberális beamterek, állami konc után áhítózó mindenváró Zebulonok és zsidóknak.

Fájdalom, az önök provinciális tanügyi politikájuk ép oly feje tetejére állított, mint a mi közoktatásügyi minisztereinké. Gf. Csáky az 1892/3-ki jelentésében azt mondja a képviselőháznak, hogy az országban 2981 nem képesített és 1279 magyarul nem tudó egyén foglalkozott a nép oktatásával; a szigorú Wlassics ez évi 45.254. sz. rendeletében ismét elpanaszolja, hogy az mégis csak türehtlen állapot, hogy 7200 nem magyar tannyelvű népiskola közül 2199-ben a magyar nyelvet siker nélkül, vagy éppen nem tanították. Már most ha a fönti számok szerint 4260 tanítónak részint oklevele, részint magyar nyelvbeni oktatói képessége hiányzik: kérdem, indokolt-e ama szigor a nem képesített és magyarul nem tudó, nagybárá már angyis elaggott tanítókkal szemben, melylyel őket állásaikban folyton zaklatják, egyenesen kiűzik, őket s családjaikat nyomorult koldusokká, földönfutókká teszik? Ez barbárság. Mert kérdem, ők okai-e annak, hogy a magyar nyelvet fiatal korukban meg nem tanulhatták, avagy a magyar társadalom s törvényhozas, mely a magyar nyelv tanítását csak 1879-ben tette kötelezővé? Avagy előnyösebb-e a népoktatásra nézve, ha az a 12391 iskola képesített tanítók hiányában egészen üresen marad?

Megfoghatlan! Panasz van a tanítók hiánya miatt, és kik okai ennek? Azok a miniszterek, kik midőn egy pár hónapi működésük, sokszor gyászos szereplésük után évi 4—8000 frtnyi nyugdíjakat szavaztatnak meg maguknak, tanítók fizetésének rendezése alkalmával 300 frtnyi minimumhoz kötik tárcájukat.

Egy szóval, mi elismerjük, hogy az irtványos és fiókközségi kath. iskoláink nagyobb része nem a törvényes, de még ennél sokkal szerényebb igényeknek sem felel meg; plebániái anyaközségek, s jelesen a járási szekhelyeink iskolái azonban úgy az épület mint a tanítók kvalifikációjánál fogva ha nem magasabb, legalább is oly színvonalon állanak, mint az államiak. Mi jöllehet elvi szempontokból soha sem válunk a felekezeten állam iskoláinak szószólóivá — sajnos, meg nem akadályozhatjuk abban, hogy az előbbi helyeken állami iskolát ne nyithassanak, és akkor elégedjenek meg ezzel, mert hisz itt legalább 70—80 község koldus népe várja jóindulatú támogatásukat, — de az utóbbiak minden törvényes oknélküli erőszakos államosítása ellen, akkor, midőn ezek ha nem jobban, legalább is oly hazafissággal szolgálják a nemzeti kultúra ügyét — ünnepelesen tiltakozunk most és tiltakozni fogunk a jövőben is, an-

s Kosztolányt, Verbót s más városokat és falvakat hamvasztották el s nagyszámú lakóit és jobbagyait magokkal hurcolták. A szerencsétlen emberek számát közönségesen 10,000-re becsülték. Azok szerint pedig, a kik vagy pénzzel kiváltották magokat, vagy futással a várakba menekültek s utána visszatértek, 13,000-en voltak a foglyok. Azonkívül a törökök elhajtottak roppant számú marháat is. Feldulván mindent e vidéken, zsákmánnyal megrakodva vonult el az ellenség. Utközben Thurzó városait, Galgócot, Privigyét, Német-Prónát, Bajmócot s a Nyitra melletti Ivánkát, Kért, nemkülönb Ujvár municipiumait, Tardoskeddet, Nyárhidat és Csiffárt (?) (Giffariam), ámbár adóztak a töröknek, kirabolták s azután csóvákat dobálva felegették, elhajtvá egész gulyákat, porráteve a termékeny vidék gabonasztagait s kirabolva és felperzselve a nemesek házeit. A kik pedig feleségeikkel s gyermekeikkel a Vágon át menekültek s maguk után szétzedve a hidakat, biztonságban hitték magukat, azokat a folyón átuszott kegyetlen ellenség ugyanolyan sorsban részesítette. A mieink a várakból hiába és tehetetlenül néztek a házak füstölő tetjét s a szelvényben-hosszában fénylő tüzeket.⁹⁾

⁹⁾ Istvánffy i. m. XXXI. 457. l. „Schwarzenberg Pálffy tanácsát meg nem fogadta, hanem táborostul Ko-

A mi a XVII. századot illeti, mindjárt elején a zsitvatoroki béke (1606.) előtt többször ütöttek a törökök Érsekújvárra, hogy elfoglalják. De kapitánya, Bosnyák Tamás megvédte. „Alig oltalmazók meg az Ujvárat az török kéztől, az kiben én sokat fáradtam... Ujvárat azért az törökök alul ellepek, és engem állata szegény Úr (Illésházy István) kapitányának bele“. Irja Bosnyák.¹⁰⁾

1622-ben is raboltak vármegyénkben a törökök, de Eszterházy Miklós, érsekújvári főkapita-

márom felé indul, ott hagyá Pálffy Miklóst Esztergomban. Ezeket a török Dunán innet rutul hurrogatta, és mindenfelől szidkokkal szidta. Az vezér passa ismét beküldte Esztergomba Pálffy Miklóshoz, és még a frigyét elvégzék, ez alatt tatárt törököt 25 ezert rabolni bocsátá. Azok a rablók Sempsteig az egész földet elégették, onnan feltérnek Galgórcra, onnan a pöstényi hévizre, ott egy része áltajjött, és egész Csejtéig mind az egész földet elrablotta és égette. 15. octobr.“

„A másik része a Nyitra két mellékét Tapolcsányig mindenfelül elégetté, és így Pesttől fogva valamely falu volt az Garam és Ipoly mellett mind Tapolcsányig, Csejtéig mind elégetté és elrablotta, 20 ezer rabnál többet vitt el, és Kőbölkutnál ismét táborba szálltanak. Halván az németek, hogy esmég frigyét akar az passa tractálni, visszatérnek Komárom felől, Esztergomhoz szállanak.“ Mon. Hung. Illésházy István följegyzései. 72—73. ll.

¹⁰⁾ Bosnyák Levéltár Fasc. 29, n. 42.

tány, a későbbi nádor, Suránynál igen megverte őket s ez utközben a többi kincs között egy remek lámpát foglalt el Ibrahim pasától.¹¹⁾

A következő 1623-ik évben Nyitra megyén át egész Kodolinig dultak. Bethlen Gábor fejedelem, Eszterházy közbenjárására, nov. 20-án két hónapra fegyverszünetet kötven, nem késett a rabló török-tatar csapatokat hazaküldeni, kijelentvén hűveinek, hogy nem banná, ha a mit ő nem tehet, utközben megfenyitnék őket. A nyilatkozat Eszterházynak tudomására jutván, a visszatérő rakoncátlan hadat a Zsitvánál szétverte.

„1623. 27. novembris — írja naplójában Révay László, Eszterházy unokaöccsese — verte fel Nyárhidnál 250 lóval egy részét a boszniai hadnak, mely Hodolinon által ment vissza rabokkal és prédával: lehettek kétezren. Morvai rabot szabadítottunk tőlük számszerint 2000-et és 15-öt; egyet sem vihettek el; lovat 800-at nyertünk. Az mint számlálták, 50,000 frtnál többet ért a nyereség“.

„Anno 1623. 30. novembris egri, kanizsai és boszniai had átmenvén a semptei hidon, megszállottuk Csúznál. A kit is megütöttük véletlen 800 lóval, nyertünk 5 tevét, 32 szekeret, egy-

¹¹⁾ Majláth Béla: A tört. kiállítás kalauza. Bpest. 1886. 404—405. ll.

nál inkább, hogy ezt mostanáig még egy közoktatási miniszter sem akarta.

Baan 1895. nov. 19.

Mihálik József,
egyházm. főtanfolygató

Levelezés.

Tisztelt Szerkesztő úr!

Becsés lapjának t. olvasóit is fogja talán érdekelni az, ami csak nemrég történt Egbelen. Mi is választottunk megyebizottsági tagokat, mint másutt és nálunk is győzött a néppárt, még pedig fényesen. Maga a kandidáció is sok fázison ment keresztül. Az első hivatalos jelöltek voltak: Balogh János hollói főszolgabíró és Tölgyesi Simon helybeli jegyző. Ezekkel szemben az ebbeli néppárt kandidátusai voltak: Donoval János helybeli káplán és Nécsey Endre nyitrai prebost-plebános. A jegyzőt csakhamar kibuktatta saját tehetetlensége, ide-oda való kapkodása és főleg visszataszító dolyfe. Mikor pedig a főbíró értesült arról, hogy a néppárti jelöltek megbuktatni lehetetlen, szépszerivel kiesztelt egy másik tervet: a néppárt jelöltjeivel szemben felállítani más hivatalos néppárti jelöltek és így a néppártot saját magával összeveszteni, — azonban csalódott, mert a néppárt nem volt hajlandó felülni a főbíró szép terveinek. Mikor tehát ez sem sült el, akkor a főbíró fuzionálni akart, csak hogy ezt is visszautasította a néppárt s megmaradt saját jelöltjei mellett. Vegre mikor Klobusiczky több helyről kosarat kapott, a hivatalos jelöltek lettek: Balogh és Klobusiczky szolgabírák, akik szépen meg is buktak 36, illetőleg 31 szavazattal, Donoval Jánosnak 287 és Nécsey Endrének 280 szavazatával szemben.

Erdekes, hogyan korteskedett a községi előjáróság. A bíró ugyanis folyó hó 6-án összehívta községhezára a polgárokat s körülbelül a következő értelemben szónokolt: „Tisztelt polgárok, a főbíró ur kegyes szabad választást engedni s tekintetbe venni a mi jelöltünket is. Annak okaért én azt ajánlanám, válasszuk meg bizottsági tagoknak: a káplán urat és a főbíró urat. Így meg fogjuk tisztelni a nagyságos urat és némileg meg is haláljuk az ő nagy kegyelmét, hogy szabad választást engedélyezni méltóztatott. Es ezt annál is inkább, mert a nagyságos főbíró ur nagy úr ám, aki ha nem is bősülné meg magát rajtunk, de nem is részesítene bennünket az ő nagy hatalmának jótéteményeiben.”

Erre többen szólaltak fel mondván, miszerint ők tisztelik a főbíró, ismerik jogkörét, de nekik már vannak kandidátusai s azoktól nem fognak elpartolni. A legérdekesebb volt azonban Dúbrova János guzda fölszólalása; ez ugyanis avval kezdte: Hová tűnt az irodából Ó Felségének arcképe? Azelőtt valahányszor ide jöttem, mindig fölvidult a szívem, mert Ó Felségének arcképét láthattam. Most valami ismeretlen komédiás arcképe függ ott, ahol azelőtt Ó Fölsége a király arcképe volt elhelyezve. Hová tűnt ez arckép?

nehány lovat, két igen nagy öreg aranyos zaszlót, másféle közzaszlót no 11. egy lófarkaszlót.”¹²

A nyárhídi útközében megszabadított rabok további állapotáról Eszterházy M. ez évi dec. 8-án Ersekujvárból ezeket írja Thurzó Szaniszlónak: „az erdéli fejedelem békével akarja az szegény, pogányoktól elszabadított rabokat elbocsátani, ki noha nem igen nagy irgalmasság, mindazonáltal jobb cselekedet annál, hogy nekik adta volt; tizenháromszázig valót bocsátunk immár innét el (Ujvárból), és vagyon még csak itt is négy vágy ötszáz Szögyénben, Suránban és Komjátiban is ugyan felesen vannak; ehez képest megindotom már azokat is, a kiknek módjuk leszen az elmenetelben, de sok sebes is vagyon szegények között, az kiket akkor vagdaltanak, az mikor láták, hogy immár el nem vihetik; s ezeken kívül olyanok is felesen vannak, az kiknek sem apjuk, sem semmi ösmerőjük, igen aprócskák és sehova nem tunnak menni. En ugyan sokat tartok benne, isten panaszól ne vegye, s ha asszonyomot ő kglmét meg nem bánthatam vele, valami tizet vagy tizenkettőt oda is küldenék benne,

¹² Magy. Tört. Tár III. k. 250. l. Dualszky I. Révay L. naplójából. Galánthai gr. Eszterházy Miklós, Magyarország nádora. II. k. 1623—1626, 86—87. II. Bpest 1866.

(Erre valaki elkialtja magát: „ott van a tolonc-szobában!” és Dúbrova folytatja) Ó szegény Ó Fölsége! A liberálisok már nem türük meg a község házán az ő képét. Mért került ez a kép a tolonc-szobába, csak nem akarják a liberálisok Ó Fölségét kitoloucolni, de nem csak a mi községünkön, hanem az országból is? Ezen szavakra a megindulás óriási lelkesedést szült, a jelenlevők követelték Wekerle arcképének eltávolítását — mert ő foglalta el Ó Fölségének helyét — amit a jegyző rögtön meg is tett. A jegyző azután avval akarta magát kivágni, hogy hiszen abban a szobában, ahol Ó Fölsége a király arcképe volt elhelyezve a zsandárok szoktak aludni. Nincs-e ott elhelyezve az új anyakönyvi hivatal? Elég az hozzá, hogy ezen interpelláció, a mely a pillanatnyi lelkesedés műve egy egyszerű ember szájában, fényesen mutatja, melyik párton van a nagyobb lojalitás.

Néppárti.

Ó-Beszterec, 1895. nov. 19.

Tisztelt Szerkesztő úr!

A „megyei választások statisztikája” című rovatban Ó-Beszterecről szóló tudósítás esonkán jelent meg, a mennyiben ott nyilvánosan és határozottan a négy bizottsági tag, mint néppárt által jelölt és megválasztottak szerepelnek; nyomban: a „Trencsénmegyei liberálisok deklarált 13 biz. tag” című közleményben nevem liberálisok által jelölték között szerepelvén, Szerkesztő urnak halálával és köszönettel tartozom, hogy a nevezett közleményre vonatkozólag figyelmeztetett és alkalmat szolgáltatott abbéli nyilatkozatom megtételére, hogy alulírott kezeiben hál Istennek sem a „Vágvolgyi Lap”, sem pedig a „Felvidéki Ujság” soha nem volt, sőt jövőben sem kívánok velök érintkezésbe lépni; ugyanazért a nevezett lapoknak nyilatkozatait, ha ilyenek megjelentek, határozottan és nyíltan hazug és hiu hivatkozásnak úgy magam, valamint megválasztott társaim nevében is bélyegzem, annál is inkább, mivel erre senki fel nem hatalmazta s így legfőlegb mint fogadatlan prókátorok működtek eredeti bűneik takargatására.

Mi úgy megelőzőleg, valamint a választás napján, mint a néppárt jelöltjei, ugyancsak néppárti szavazatok által lettünk megválasztva. Politikai néppárti hitelünk soha senki által kétségbe nem vonatott, sőt midőn paktumot akartak a liberálisok részéről velünk kötni, hogy legalább egy liberálisnak engedjünk helyet, azt visszautasítottuk; a választás megsemmisítésével fenyegetőztek, ami hidegen hagyott; oly általános többség fölött rendelkezünk, hogy liberálisok támogatására nem szorultunk.

Midőn tehát úgy a „Vágvolgyi Lap” vala-

isten im úgy meggazdagított fiakkal, leányokkal, hogy el sem tarthatom őket, noha ha jószághoz közelebb volnék, bizony dolog, kész volnék mindnyájoknak gondokat viselnem és két-háromszázat is kitartanom benne, mindazáltal a mit cselekedtem, ugyan cselekeszem azért is.”¹³

A következő 1624. évben Eszterházy megerősítette a „verebéli palánkot” s Komjátiba kér legalább „száz lovast és még annyi gyalogost, mert bizony dolog, hogy az török fenyegetőzik, s nem jó volna, ha megtréfáltatnánk valahogy magunkat, és az szegénységet is uer-feliere (így) vetnénk.”¹⁴

1632. elején Cétény vidékén pusztított a török. Ez évi január 11-én Pázmány primás ezt írja Eszterházynek: „Az török naponként rabol, tegnapelőtt (jan. 9-én) finyes nappal Czetent el rablá s száznál többet vitt eleven embert, a vizben is sokan holtak... Hat száz volt a török; akkor löttek Ujvárbá, mikor immár el volt rabolva Czetent... Az Czeteniben újonnan írt a török, hogyha beholdolnak, a rabokat is türhetőképpen kiereszti, marhájokat is megadgya.”¹⁵

Ekkor rabolhattak Surányban is, mert a

¹³ Tört. Tár 1881. évf. 718—719. II.

¹⁴ U. o. 724. l.

¹⁵ Tört. Tár X. k. 45—49. II.

mint a „Felvidéki Ujság” inszinuációját leghatározottabban úgy a magam, valamint Ó-Besztercén megválasztott társaim nevében visszautasítom, maradtam, kész szolgája

Kapallay István,
esperes-plebános.

Hasonlóképp folytatolag nyilatkozatokat kaptunk Zlatháry János, Aleithner József, Szecsán-szky János, Greben János és Chochulus Bálint trencsén m. lelkész uraktól, melyekben a liberálisok közé való sorozásuk ellen, mint azt a „Vágvolgyi Lap” nov. 10-ki számaiban tette, tiltakoznak és magokat néppártiaknak választott bizottsági tagoknak vallják. Mi a liberálisnak deklarált 13 bizottsági tag ur felől ez irányban nem is kételkedtünk. Szerk.

Ujdonságok.

Hivatalvizsgálat. Lehoczky Kálmán, a pozsonyi kir. ítélőtábla elnöke f. hó 18-ika óta időzik városunkban, s a kir. törvényszék ügymenetét vizsgálja. Ezen vizsgálata annyira beható, hogy az elnök ur minden bírónak működéséről külön törekszik megbízható információt szerezni, s összes intézkedései oda irányulnak, hogy az ügyek gyors s egyuttal alapos elintézése minden tekintetben biztosítva legyen. Az elnök ur valószínűleg csak e hó 24-én fog Nyitráról eltávozni.

Adomány. Czeizel Gábor apátkanonok ur ő nagysága a nyitrai kórházból távozó betegek felsegélyezésére 10 frtot adományozott. Fogadja a nemeslelkű adakozó a betegek nevében az intézeti igazgatóság hálás köszönetét.

A városi pénztáros, ellenőr, adótszít választása nov. 30-án lesz. Mint értesülünk, a fokozatos előléptetés elvét akarják követni, ami mindenesetre helyeslendő.

Iskolai ünnepély. Helybeli kath. polgári leányiskolánk mult kedden iskolai ünnepélyt rendezett. A megyés püspök ur az új intézetet Erzsébet napján kívánta meglátogatni, meghívta a kir. tanfelügyelőt is s az első látogatási alkalomból igen csinos iskolai ünnep nőtte ki magát. A királyné névnapja lévén, a püspök ur 10 órákor az intézet templomában sz. misét mondott, azután a káptalan tagjai, igen számos szülő és tanügybarát kíséretében az intézet nagyermebe vonult, hol az iskolai ifjuság tanárnőivel s Zongor igazgatóval élén összegyűlve várta. Az első aktus „Isten és haza” című allegorikus prólóg előadása volt, mely allegorikus jelenetekben bemutatva a hazát pusztító bűnöket s a hazát emelő erényeket, jelképezve, hogy csak az lehet jó iskola, mely jó keresztény nőket és buzgó honlel.

Majláth B. által kiadott „A szönyi béke okmány” tára”-ban (266. l.) ezt olvasom: „1627—1640. Szentmihály havának első napján Nyitravármegyében Surán városából rabot az kiket elfogtanak nevek szerént ezek fel nem találtak, ugymint három asszony-embert, egy gyermeket és egy leánykát.”

A vármegye védelmére felkelő sereget állított ki, melynek főkapitányává Berényi Györgyöt választották; kapitányai pedig voltak: kisbélcei Zerdahelyi Tamás, kispapponyi Bartakovich Ferenc, Szöllőssy János, Lythassy Pál, Ujlaky György, Koronhály István, Benjamin András és Török Pál. A sereg felett Nagy-Tapolcsányban tartott szemlét Berényi.¹⁶ 1640-ik évi aug. 4-ike körül Surány várát és városát támadták meg a törökök. A várát nem vehetvén be, a várost — áthatolva a sáncokon, melyekkel az meg volt erősítve, — kirabolták és felpredálták, sok dolgot és jószágot vive innét s másokat a zenebonában lemészároltak. Ugyanígy tettek Komjátival is.¹⁷

(Vége köv.)

¹⁶ Nagy József: Nyitramegye helyírása. Komárom, 1866, I—III. 17. l.

¹⁷ Majláth i. m. 27. 157. II.

nyokat nevel. A darab előadása frappans hatású volt, bizonyosságul annak, mily ügyes kezekre vannak bízva a játszó növendékek. A közönyt a megszólalásig hüven Buzna Ilona szerepeltette, a gazdagot Bubicz Mária, a szegényt Bózsing Fáni, a szeretetet Keresztes Izabella, a részvétet Rubinek Mária, érdeklődést Clementis Erzsébet, az áldozatkészséget Buzna Arabella, a tudományt Allarám Emília polg. isk. növendékek. A színtér közepén nagy oltár virágokkal elborítva, előtte égő mécs, rajta a magyar korona képe, őrangyal-ként mellette a magasban őrködött Neugebauer Stefánia. Ezen oltár körül játszódtak le az egész előadás, majd előszóval, majd énekrészletekben, szépen és lelkesítve. Utána üdvözlő beszéd következett, melyet Scherk Teréz IV. oszt. növendék mondott. Ezután Zongor igazgató beszélt, fejtegetve az iskola viszonyát a jelszóhoz: Isten és haza. Minderre Bendé püspök ur meghatottan válaszolt, buzdítva a növendékeket, hogy a most fejtegetett és oly szépen előadott eszmékhez mindig hívek maradjanak. Végre Libertiny kir. tanfelügyelő a kormány nevében mondott köszönetet a püspök urnak az új intézetért, mely számos szülő régi óhaját képezte s mely a jelek után ítélve a legmagasabb igényeknek is meg fog felelni. Az ünnepély után a püspök ur a vendégekkel megnézte a gazdagon felszerelt fizikai muzeumot, hol Mari és Grácia testvérek a Holtz-féle gépen mutattak be egyes elektrikus kísérleteket. Azután sorra megnézték az új polg. iskola helyiségeit, melyek eszközökkel felszerelve minden tekintetben a mai pedagógiai követelmények magaslatán állanak. Így mutatta be magát az új iskola, mely a kir. tanfelügyelő nyilatkozata szerint hézagpótló a vidéken. A nagyközönség is saját szemével meggyőződhetett az új intézet állapotáról s mi a hallott soknemű rokonszenves nyilatkozatokból fényes jövőt merünk jósolni ezen iskolának. — Délben a püspök ur ebédet adott, melyre a káptalan, Libertiny s mindazok voltak hivatalosak, akiknek az iskola felállításában némi részük volt.

A kath. kör estélye. Megalakulásának második évfordulóját nagyobb szabású társasvacsorával ünnepelte meg mult vasárnap a helybeli kath. kör. 84-en vettek részt a város társadalmának minden rétegéből, mi a mai fagyos, zilált viszonyok között szinte szokatlan képet kölcsönöz az ilyen összejövetelnek. Ez az a keresztény egyenlőség és testvériség, kölcsönös megbecsüléssel egyesítve — az életben. Mi ritka látvány! Csak ahol az emberek szabad elhatározással egyesülnek s hol a vezetőség oly tapintatosan igyekszik megvalósítani a célt: az együvértartozás érzetének ápolását, mint e körben, mulathatnak el az emberek oly igazi jókedvvel, mint e társasvacsorán szemtanúi voltunk. Iparos és hivatalnok, szegényebb és módosabb, egyházi és világi mind egyformán jól érezte magát, egy társasággá olvadva. Vagner elnök az évforduló jelentőségét fejtegető toasztja, majd Berzeviczy Szilárd alelnöknek a tagokra és a kör felvirágzására, Horváth Józsefnek az egykori „hiteles hely” utódjaira, a székeskáptalan jelenlévő tagjaira mondott felköszöntői épp oly őszinte lelek, mint lelkes hangulat megnyilatkozásai voltak. A házilag rendezett vacsora igen jól sikerült, mintha a politikai téren két nappal meg sem előzte volna — a nyitrai mandátum igazolása. . . A kör mint olyan sohasem érzi a politika életsorvasztó vadjudásait.

A kir. táblai elnök s a kath. kör. A nyitrai kath. körnek tagja néhány törvényszéki bíró. Most, hogy a pozsonyi kir. ítélőtábla elnöke Nyitra időzik, a mint halljuk, szóba került ez a táblai elnök előtt is, a ki az illető bírák eljárását nemcsak hogy nem kifogásolta, hanem kijelentette, hogy azt a bíráknak megtiltani nem lehet, s ő soha engedni nem fogja, hogy ez ellen bárki is kifogást tegyen.

Bankettek. Lehoczky Kálmán táblai elnök tiszteletére Sándor Géza törv. elnök f. hó 21-én a Korona-vendéglő kistermében estebédet adott, melyen a helybeli kir. törvényszék és járásbírósg bírái, a kir. ügyészség tagjain kívül Thuróczy Vilmos főispán, Thuróczy Károly kir. tanácsos és Sándor Pál ügyvéd is vett részt. A hangulat kedélyes volt, — de csak két tósztot

mondtak, az egyiket Sándor Géza törv. elnök a tábla elnökére, a másikat pedig ez a bírói és ügyészi karra. — 22-én pedig a kir. törvényszék bírái rendeztek bankettet a Szarvas-szálloda nagy termében ugyancsak a táblai elnök tiszteletére, melyen a bírák és ügyészek teljes számban — valamint az ügyvédi kar csekély kivétellel vett részt. — összesen 57-en. A tósztozásnak — amint az jogászok közt másképen nem is képzelhető — vége-hossza nem volt. A jókedv oly általános volt, hogy nemcsak a fiatalabbak, de a már korosabb bírák és ügyvédek versenyt daloltak zeneszó mellett. Sőt éjjel után is olyan előkelő korosabb urak, a kik máskor soha kávéházba nem mennek, még mindig vidáman mulattak a Schiller-féle kávéházban.

A megyebizottsági tagok választását nov. 22. és 23. napján vette vizsgálat alá az igazoló választmány. A választmánynak jó hírnevében gázolnánk, ha azt mondanók róla, hogy igazságosan járt el. A mit az alispán által kinevezett elnökök még tarlón hagytak, azt az igazoló választmány, mint nobile par fratrum, kasszabolta le. Legtöbbjét azon ürügy alatt, hogy több volt a szavazó-cédula, mint a leszavazott választók száma, semmisítették meg. Ez persze az elnökön fordul meg, aki nem eléggé óvatos — ha ugyan maga nem mozditja elő — a cédulák átvételénél. Vagy milyen könnyen fordulhat különbség, ha a bediktált nevek közül csak egyet is kifelejt felírni a jegyző, mindjárt meg van a különbség a szavazók és a szavazatok közt. — Erdekes, hogy a multban az igazoló választmány soha sem vette figyelembe a panaszt, ha egy-két cédulával több volt, mint a feljegyzett leszavazottak száma. Hanem persze most a néppárt elien jó minden, még ha a választmány önönmagát pofozza is fel. Figyelmeztetjük azon kerületek választóit, hol a választás megsemmisített, hogy az igazoló választmány ítélete ellen ezen ítélet kézbesítésétől 15 nap alatt a bíráló választmányhoz bélyegmentesen felebbezni lehet. És természetesen felebbezni is kell, még pedig az „állandó bíráló választmányhoz”, melynek elnöke a főispán. Ennek határozata többé meg nem felebbezhető, kivéve ha a főispán maga, vagy pedig a bíráló választmány valamely tagja akarna felebbezéssel élni a belügyminiszterhez. — Ahol a választás végérvényesen megsemmisítettik, ott új választást csak a jövő megyei közgyűlés rendelhet el. — Legyünk tehát résen. A néppárt ezen csatározása erőnköt csak acélozza, nem pedig gyöngíti. — Az igazoló-választmány tárgyalásából látjuk, hogy a kormánypárti kerületeket senki sem támadta meg, azok tisztán állanak, jelül annak, hogy a néppárt nem oly elemes és kapaszkodó, mint ellenfelei. Az első nap, nov. 22-én Czeizel Gábor elnökle alatt a választmányból jelen voltak Kovács József, Krenesey István, dr. Szulyovszky Dezső és Markovics János tagok. Megsemmisítették a vradisti és a nyitra-sztrázsai választást; a szakolcai, egerszeghi és tormosi ellen vizsgálatot rendeltek el. Persze itt is Szulyovszky vitte a szót. — 23-án pedig a november 7-iki választásokat tárgyalták. Igazolva valamennyi: kivéve Uniban és Nagy-Bosnyában, hol vizsgálat elrendelve. Továbbá Novákon, Dojcsón és Radossócon (lapunk szerkesztői megválasztva 243 szóval 28 ellen) a választás megsemmisítve. Ez utóbbi azért, mert Tomek elnök, ottani jegyző állítólag nem volt elnöki joggal felruházva. Tomeket ugyanis a megyebizottság kiküldötte, de időközben a szolgabíró táviratilag kérte az alispánt, hogy Tomekre a választásnál szüksége van, mentse fel az elnöki teendőktől, mit az alispán megtett és Henc Kálmánt nevezte ki pótlólag elnöknek. S mégsem az utóbbi, hanem Tomek elnököt. Felkérjük az illetőket, hogy felebbezést nyújtsanak be. — Kinek nem tűnnek fel, hogy csak a néppárti választásokkal járt ilyen pörül a választóközönség, míg ahol liberálist választottak, mindenütt rendben történt minden? Ez már több, mint amennyit a jogrend mellett elviselni lehet.

Anyakönyvi rovat. Kénytelenek vagyunk e címen állandó rovatot nyitni, annyira szaporodnak a tulkapások. Csak arra kérjük t. levelezőinket, hogy röviden, lehetőleg objektíve adják elő a kérdést. Első sorban a hívek javát, ne pedig a jegyző megfenyítését tartva szem előtt. — Kollaróczy Lajos és Fekete Gizella jegyesek, mocsonoki lakosok, f. hó 20-án délelőtti 11 órára, mint a „polgári tisztviselő” által megszabott időre, tisztességes, úgynevezett vasárnapi ruhában öltözve, két tanuval pontosan megjelentek „polgári házasság” kötése céljából az erre rendelt hivatalos helyiségben. Cseh József anyakönyvvezető azonban csakis azért, mert a jegyesek nem jelentek meg a násznéppel és a menyasszony koszorúval a fején, a polgári kötés eszközzését megtagadta és kijelentette, hogy addig nem is fog velük tisztében eljárni, még azon ruhában nem jelennek meg előtte, a melyben templomba fognak menni. — Nincs anyakönyvi bejegyzés — különösen a törvh. bizottsági tagok választása óta, a melynél a jegyző dühét az egyházra, valamint százados intézményeinkre reá nem öntené. Legutóbb is — mint halljuk — egy haláleset alkalmával, midőn a bejelentő — megsokalva a választás miatti szemrehányásokat és zaklatásokat — arra kérte, hogy végezzen vele, mert templomba szeretne menni: a gyászmisét és egyházi szertartást oly kvalifikálhatlan — de származását és kiváló képzettségét tekintve, nagyon is rávalló és szája illő epithetonokkal illette, hogy azt e lapok hasábjain a tisztesség korlátai közt visszaadni lehetetlen. Ajánljuk az illetőt, ki az alispáni fenytés 200 frtos premiumával lón ismételtén kintüntetve, Csillaghy urnak különös figyelmébe.

Megrongált hirdetési tábla. Trencsénmegye legbékésebb járásában, a trencséniben, nincsenek az emberek az „új rend”-del megelégedve s nem egynek szemet szúr a házasságok hirdetési táblája, ugyannyira, hogy az el is tűnik a falról s egy reggelen az utmenti árok piszokjában találják összetörve. Szedlicsnán történt, hogy békén halad a fésötét éjszakán az uton egy kocsí, azonban egyszerre csak megriadnak a lovak, oldalt ugranak s kevés híjja, hogy a kocsit a benne ülökkel együtt oda nem lapítják Thurzó János szedlicsnai áll. anyakönyvvezető háza ujonnan meszelt falához, mert ekkor ép arra tartottak. Cso je, mi történt? szól oda az ur kocsisának, szállj le s nézd meg mi történt!? Ez engedelmeskedik s nem is kelle soká az ok után kutatnia, röviden felfedezi, hogy ládaformájú valami hentereg a sárban, ettől riadtak meg annyira a lovak; vizsgálgatja, rugdalgatja a ládát s végre megérti, hogy az nem más, mint a házasságok hirdetési táblája, mely este még ott diszelgett a falon, azóta azonban egy ismeretlen kéz leemelte onnan, alaposan megrongálta s az akkori bő sárban néhány szor meg is forgatta. S valóban lélekszakadva iparkodik másnap reggel az anyakönyvvezető ur Trencsén felé: „hova, hova oly sietve Jankó, mi baj?” „de kérlek alásán”, volt a válasz, „képzeld csak, éjjel valaki összetörte táblámat s a sárból kelle fölszednem, megyek a főbíróhoz jelenteni s csendőroket kérni”. Megtörtént-e a jelentés, kaptak-e utasítást a csendőrok, arról hallgat a hírközlő, úgy látszik jobbnak vélték az esetet tovább nem bolygatni s ez ügyben nem intézkedni, nehogy még szélesebb körben nevehessenek rajta s az „új rend” intézménye még több gúnynak képezze tárgyát, mint az tényleg történik.

Karácsonyi remények. Alig 14 nap választ már el a magyar osztálysorsjáték nagy nyereséghuzásától, mely f. évi december 6—14-ig ejtetik meg és melyen 21499 nyeresemény kerül 4.332.000 korona összértékben kisorsolásra. Hogy ezen oly óriási esélyekkel bíró sorsjátékon oly egyének is játszassanak, akik egy egész sorsjegyért 40 frtot áldozni nem akarnak vagy nem képesek, a magyar osztálysorsjáték sorsjegyei igen elemes módon tízedekbe (á 4 frt) és huszadokba (á 2 frt) vannak beosztva. Elgondolható tehát hány emberről gondoskodik Fortuna istenasszony ezen huzásnál, a mennyiben a kisorsolásra kerülő közel 4¹/₂ millió részben az egész sorsjegyek tulajdonosai között, másrészt azonban a tízed és huszad sorsjegyek birtokosai között is feloszlik, úgy hogy a több mint 100.000 szerencsés nyerő azon helyzetben lesz, hogy boldog karácsonyt ülhet és szeretetét övéi iránt gazdag ajándékokkal bizonyíthatja.

Gabonaárak november hó 22-én a nyitrai piacon, mmásankint: Arpa 6.15—6.55 frt, buza 6.10—6.35 frt, rozs 6.20—6.50 frt, zab 5.80—6.—frt, bab 4.20—4.50 frt, kukorica 4.20—4.50 frt, krumpli 1.40—1.80 frt.

Közgazdaság.

A mezőrendőri törvény és a községi előjárók. Hogy a községi előjárók a mezőrendőri törvény céljával, intézkedéseivel s az ő hatáskörükbe tartozó részleteivel megismerkedjenek, Gyurky Geza, a nyitrai járás főszolgabírája intézkedett, miszerint a járási községek előjárói a nyitrai téli gazdasági tanfolyam tartama alatt, itt több ízben megjelenjenek, hol utmutatást és kiképzést fognak nyerni a mezőrendőri törvény végrehajtása illetőleg. A mezőrendőri törvény végrehajtása országsszerre nagy nehézségekbe ütközik, melynek egyik főoka az, hogy a községekben nincsenek tájékozva annak rendelkezései felől. A nyitrai téli gazdasági tanfolyam útján, minden községi előjáró és bárki más könnyen elsajátíthatja az ezen törvényből szükséges tudnivalókat.

Mezőgazdasági statisztika. A meny nyiben a gazdasági statisztikai adatok egybegyűjtésével megbízott számláló közegeknek munkájuk közben fennakadásuk van, vagy bármi tekintetben felvilágosításra, utbaigazításra van szükségük, forduljanak a nyitrai gazdasági egyesület titkári hivatalához, hol szívesen megadják a kívánt utmutatást.

Uj tagok. Steffel Nándor Oszuszkó és Horn Dávid Budapest, a nyitrai gazdasági egyesület rendes tagjai sorába léptek.

Tipikus parasztfogatok. Thuróczy Vilmos főispán, mint a kiállítási mezőgazdasági helyi bizottság elnöke, felszólította az érsekújvári, vágsellyei, szenci és póstyéni járás főszolgabíráit, miszerint keressenek ki járásuk területén egy vagy több olyan tipikus parasztfogatot, melyek a kiállítás alkalmával a törvényhatósági fogatok felvonulásában résztvennének. Megjegyzendő, hogy a fogatok tulajdonosainak semminemű kiadásuk nem lesz, mert az összes költségek fedezéséről a bizottság gondoskodik. A melyik földmives gazda tehát fogatát e célra átengedni hajlandó, jelentkezzen e sorok olvasása után azonnal az illetékes főszolgabíróval.

A nyitrai téli gazdasági tanfolyamnak Nyitrai megyéből 15, Fehermegyéből 1, Komárommegyéből 1, Mosonmegyéből 2, Pestmegyéből 1, Pozsonymegyéből 1, Turócmegyéből 1, Bács-Bodrogmegyéből 1, összesen 23 tanulója van. A tanulók között egy 34 éves, egy 32 éves, egy 31 éves, egy 29 éves, egy 27 éves, egy 23 éves, kettő 22 éves, hat 20 éves, négy 19 éves, négy 18 éves, egy 17 éves. A tanulók létszáma a cukorrépa kiszédése s a külső munka végzetével néhány nappal még növekedni fog.

Mütrágya. (A „Hungária” mütrágya, kén-sav és vegyi ipar részv. t. jelentése, Budapest.) A tavaszi üzlet nem fejlődik ugyan rohamosan, de rendszeren s a lefolyt héten ismét több üzlet köttetett a múlt heti árak mellett. Első sorban Thomas-salak örvend nagy keresletnek, mely cikk ez évre való szállításra jelentékenyen olcsóbb, úgy hogy több havi raktározás mellett is igen kifizetődik. Hogy mily nagy fontosságot tulajdonítanak az elsőrendű mezőgazdasági államokban a mütrágya árának s mindennek a mi azzal összefüggésben van, mutatja ismét a „Neue Freie Presse” keddi számában „A szocialisztikus kormánypart Franciaországban” cím alatt megjelent párisi közleménye, mely többek között az algeriai foszfát-telepek kiaknázását illető engedély megvonását behatóan tárgyalja. Minden kétséget kizár, hogy a francia mezőgazdaság a tebbesai foszfát-telepek kiaknázásának államosításával jelentékeny támogatást nyerne.

Az 1896. tavaszi szállításra a jegyzések a következők: Kettős szuperfoszfát 20—22% 5.85—6.35 frt, Prima-szuperfoszfát 18—20% = 4.30—4.75 frt, Thomas-salak 18—20% = 3.30—3.60 frt, Thomas-salak 22—25% = 3.50—3.75 frt, valódi ind. párolt csontliszt 4—12+25 = 6.20—6.50 frt, Káli-trágya 20—25% = 2.55—2.70 frt, Ammoniak-szuperfoszfát 10—12% 3—5% = 5.00—6.10 frt, Kén-savas-káli 90—96% = 10.40—10.90 frt, Chilisálétrom 10.50—11.10 frt (100

kgonként zsakkal együtt elegysúly tiszta súly gyanánt az egyes állomások távolsága szerint) Vaszgálic I-a 3.00—3.20 frt, Vaszgálic II-a 2.80—3.—frt, Rézgálic 24.00—24.75 frt (100 kgonként 50 kgos hordókban Budapestben).

CSARNOK.

Gondolatok egy évkönyv fölött.

(d.) A napirenden lévő vallási kérdés és a különféle vallások emlegetése szinte önkénytelen is az ember figyelmét az egyes vallások tani összegré és kölcsönös összehasonlításukra irányítja. Miben áll pl. a kath. vallás, mit tanít az ágostai, vagy a református vallás s nevezetesen miben különböznek ezek egymástól? A szabad vallás-válogatás mai idejében szinte önkénytelenül támadnak az ilyen kérdések.

A kath. vallás mindig jellemzetesen nyilatkozik. Ez köztudomású tény. Az utóbbi viták alatt pl. mindig tudta a közönség, hogy ez vagy amaz a javaslat mely kath. tannal ellenkezik s mit tanít a kath. hittan erről vagy arról a felvetett kérdéssről. Pozitív, tisztán körülírt tanai a katolikumnak világosan álltak a vitázó felek előtt minden egyes kérdésre nézve. S így van ez az élet mindenkorai körülményei között, minden adott alkalommal.

Nem így látjuk ezt a protestánsoknál. S amint az utóbbi viták alatt a protestántizmus képviselőinek magatartásából nem vehettük ki, hogy tulajdonképp mit is mond hittanuk erről vagy arról a kérdéssről, mindig csak az általánosok körül mozogtak a felszólalók s egyéni nézeteiket emlegették: így vagyunk konventjeikkel, zsinati gyűléseikkel is. Vallási tan, evangéliumra fektetett dogmatikus tétel sohasem kerül náluk napirendre, hogy láthatnók, közfelfogásuk mely fidei professióban találkozik most. Vajjon Luther, Kálvin szimbolikus könyveinek a tételeit vallják-e még, vagy esetleg már más tanok képezik mai vallásukat? Adminisztracionális kérdések körül mozognak mindig, hittant sohasem hoznak szóba. Pedig ez az, a mi bármely vallásfelekezet gyökerét, konzisztenciájának magvát képezi. Hogy egy vagy két millió ember miért vallja magát lutheránusnak s miért képez lutheránus egyházat: ez az egység csak egy ugyanazon hittanon alapulhat s különbözhetik az által pl. a kálvin egyháztól.

Hogy mi legyen az a tani összeg, ami a protestánticumot képezi, ez nemcsak a közélet viszonyai között, de még a legszorosabban vallási színezetű gyűléseiken sem nyilatkozik meg, sem a lutheránusoknál, sem a kálvinistáknál. Nem hallunk abból semmit. Arról nem szoktak beszélni. Alig is lehet tehát elképzelni, hogy valaki, aki a mai időben konvertál, tudná, micsoda vallást vesz fel, ha pl. a lutheránizmusra tér át.

Azért bizonyos kíváncsisággal vettük kezünkbe a pozsonyi ágostai theol. akadémiának ez idej évkönyvét, mert ez mint afféle theologiai intézet értekezésekből álló tudositványa a vallás tételeit nem mellőzheti. Legalább ezt gondoltuk, azt kézbe véve. Mit találunk ebben az évkönyvben?

Első értekezése a pozsonyi evang. főiskola történetével s ebbe beleszóve a prot. tanügy fejlődésével foglalkozik, Csecsetka Sámuel igazgató tollából. Természetesen ebben mint afféle történeti fejtegetésben szorosán vett hittani tételekkel nem találkozunk, de igenis megtudjuk éppen az igazgató tollából, hogy az ágostai protestántizmus egyben nem változott Luther óta, a kath. egyháznak régi változatlan formában való vádolásában. Tipikus ugyanazon frázisok a katolikusok legyalázására, Csecsetka értekezésében, mint azokat Luther használta. Különös! Pedig háromszáz év alatt a 16-ki századi szenvedélyességök lelőhadhatott volna, miután az ellentétek okai azóta nagyban tisztáztak.

Ily módon, folyton vádolva akarják igazolni azt, hogy miért szüntek meg egykor a kath. egyháznak tagjai lenni. Repleti sunt adhuc odio papae. Tehát az oknyomozó történet adatai szerint a mai napig sem ismertek meg eredetüket, nem ismerték meg Luther, a szerző, motívumait? Pedig a világ már nagyot haladt azóta s eltekintve másoktól, Janssen nagy, adatokkal teli történeti műve egészen más színben mutatja be a keletkező protestántizmust, mint azt Pozsonyban valóóságos babonahittel még ma is a főiskolán vallják.

Érdekesnél érdekesebb nyilatkozatok egy szűkös látókörben mozgó tanférfiu tollából! Így a sötétség megszokott emlegetése a protestántizmus kiemelése. „A protestántizmus megszabadítván az iskolát a zárdák dohos falai közül megtörte a szellemi sötétséget s a népeket kiskorúságban tartó papuralmat s biztosítván a tudományos vizsgálódás szabadságát s az ifjúságnak vallásos nevelését, ápolója lett az igazi tudomány s a népmiveltségnek.” — írja Csecsetka oldalba döfve a Luther előtti kath. egyházat.

Ennek a jó urnak az oknyomozó történet mai termékeit, se kellene olvasnia, csak kicsit kellene elmélkednie, hogy belássa állításának helytelen voltát s azt, hogy nem volt az ugy a protestántizmus kezdő korában, amint ő mondja. A kath. egyház nem volt akkor oly sötét, s a protestántizmus nem volt oly világos. Bennejlik ez saját nyilatkozatában.

Kikből lettek ugyanis az első protestánsok? Azokból, akik még tegnap katolikusok voltak. A protestántizmus megalapítói s első terjesztői Lutheren kezdve csaknem mind aposztatált szerzetesek és papok voltak, mind-mind kivétel nélkül olyanok, akik a zárdák „dohos” falai között s abban a bizonyos szellemi „sötétségben” nevelkedtek.

Nem pottyantak ide le a holdból, hanem az akkori európai emberek sorából kerültek ki. Mind a katolikusok sorából valók voltak, mert hisz ez volt akkor az általános uralkodó vallás.

Ha pedig így áll a dolog, hát akkor hol fejlődött értelmök, hogy egyszerre oly nagy világozást terjesztettek Európára, hol, mint a zárdák dohos falai között? És ha ott fejlődött, akkor természetesen azok nem lehettek oly sötétek, mint Cs. gondolja, mert a szellemi sötétség közepett nem lehet értelmi világozást tanulni.

Ha az első reformátorok oly nagy szellemi hősök voltak, akkor — megengedje Csecsetka — ez csak az akkori kath. egyház magas műveltségét, iskoláinak magas nivóját bizonyítja, mert hisz az ú. n. reformátorok mind neveltjei, ámbár háladatlan neveltjei voltak a kath. egyháznak.

Igy állván a dolog, a többi frázis is, amit Cs. nagy hangon összehord, mind elesik. Akkor e szerint a papuralom nem tarthatta, „kiskorúságban” a népeket, mert ime annyi „nagykorú” protestáns termelt egyszerre belőle. Akkor nem a protestántizmus biztosította először a célra vezető tudományos vizsgálódás szabadságát, mert ez mindig megvolt az egyházban s az egyház nem a szabadságot, de a káros visszaélést a szabadsággal kárhóztatta mindenha. Akkor nem a protestántizmus biztosította az ifjúságnak vallásos nevelését, nem az lett ápolója az igazi tudomány és népmiveltségnek, hanem az volt mindig a kath. egyház, s az ő utánzásában mások, akik a dolgot tőle tanulták. Olvassa el csak Cs. Janssennek tömérdek adatait a középkorra vonatkozólag!

Ezen tehát a történelem már túl van; „szellemi sötétséggel” már csak a gyerekek között lehet a protestántizmus javára hangulatot csinálni; valamint túl van az afféle frázisokon is, hogy Luther huzta elő pad alól a bibliát. Ma már tudjuk, hogy a könyvnyomtatás feltalálásától Lutherig, tehát 70 éven belül körülbelül 800 kiadása jelent meg a szentírásnak, egészben vagy részletekben és vagy 200 kiadás népnyelven.

Azért nem kellett Luthernek azt a pad alól kihuzni, mert az a padon volt, a katholicizmus egyeduralma idejében is, bár természetesen nem oly számban, mint a könyvnyomtatás feltalálása után.

Hasonlóképp áll az a további állítása, ismét a protestantizmus kiemelésére, hogy Pozsony az „egyházjavítás, az evangélium tiszta tana mellett” nyilatkozott s lett a protestantizmus híve. Ez mindig annyit jelent, hogy tehát a katholicizmus nem az evangélium tiszta tana, hanem valami ferdtés. Innen az evangélium szerint reformált egyháznak is szeretik magokat nevezni a protestánsok. Ismét egy másik vád.

Ez azt a differenciát akarja jelezni, hogy a protestánsok csak a sz. iratokra alapítják vallásukat, a katholicusok pedig a sz. irás mellett az autentikus tanítói tekintélyre. Azért előbbreválóknak tartják magokat prot. testvéreink.

Hogy áll a dolog? Szép állítás az evangélium „tiszta tana,” s a protestantizmus is ugy keletkezett, hogy elvitte a tanítói tekintélytől a bibliát s magát az autentikus, Krisztus rendelte tekintélyt elvetette. De mi lett ebből? A bibliát az egyes ember a saját belátása szerint kezdte magyarázni, mindenki mást olvasott ki belőle már Luther idejében. Tehát nem az evangélium tiszta tanát, de azt követte minden protestáns, amit maga gondolt. Innen a szakadások pártokra már Luther idejében. Innen volt, hogy csak egy példát említsünk, hogy Rasperger 1577-ben Ingolstadtban kiadott értekezésében már kétszáz protestáns nézetet sorolt fel Krisztus ezen igéi felett: ez az én testem. (Máté 26, 26.)

A protestantizmus tehát nem az evangélium tiszta tana szerint reformálódott, hanem theoiogusainak a sz. iratokba bevitt különféle magyarázatai szerint s az a nézet lett rendszerint uralkodóvá, melyhez egy-egy országban, vagy egyes területen a fejedelem vagy a földes ur csatlakozott.

Nem illik azért komoly emberhez frázisokkal dobálózni, akinek mint egy tanintézet igazgatójának okvetetlen ismernie kellene a kérdések történeti fejlődését.

Nem a tiszta tan, hanem az emberi vélemények miatt volt a 16-ik, 17-ik században az a sok küzdelem, melylyel nálunk is a lutheránusok, kálvinisták és unitáriusok egymást kiátkozták. Az erre vonatkozó vita irataikat bő kivenatban olvashatja Csecsetka Bodnár Zsigmond magyar irodalom történetében.

A történelem adatai mondják s nem mi, hogy a tanítói tekintély elvetése után ebül lett a protestantizmus evangéliumi tiszta tana s olyan az ma is. Avagy azt gondolja valaki, hogy Zelenka tana az, mi Baltiké, mi Szász Károlyé s ezé az, mi volt Papp Gábor evangéliumi tana?

De hát ha annyiféle ez a tiszta tan, ahány az ember, melyik a tiszta tan? Mindegyik azt mondja, hogy az övé.

Tehát ugy kell mondani a dolgot, hogy a protestantizmus nem az evangélium tiszta tanát követi, mert az mint holt betű nem magyarázza magát, hanem emberi nézeteket követ. Azért Pozsony sem csatlakozott az evangélium tiszta tanához, hanem ahhoz a tanhoz, melyet a Németszágból oda behívott Kilger Dávid hirdetett.

Ha ez nem Melancton, hanem Béza iskolájából való lett volna, hát Pozsony akkor más tant követ, mint amelyet esetleg Kilgertől tanult.

Azt mondja továbbá Cs., hogy hazánkban a földterületi rendszernek elve: „cujus regio, illius religio” soha sem volt érvényben.

No ebben saját évkönyve megeáfolja, mely utolsó értekezésében előszámlálja, Trencsén, Liptó, Árvaországban melyek voltak luth. plebániák? Hricsó, Zsolna, Kisuca-Ujhely, Varin, Roszina, Trencsén stb. stb.

Hát képzeli ezeket lutheránusoknak a protestantizmusra tért Thurzó, Illésházy nélkül? Nem. Mert a dolog ugy történt, hogy a földesur a maga jobbágyainak luth. pásztorokat rendelt, a

kath. plebánosokat elkergette, s lett az egész vidék lutheránus. Amint ismét Illésházy egyik katholicizmusra tért utódja jött, s elkergette a luth. pásztorokat, az egész vidék ismét katholicussá lett.

Csak mondjuk a tényeket ugy, amint történtek s azt, hogy a protestantizmus felvidéken a jobbágy-rendszer létezése nélkül sohasem terjedt volna el egykor oly mértékben, amint elterjedt. Ez pedig maga a megtestesült „cujus regio, ejus religio” elve.

Végül Cs. egész értekezésén, mely a luth. iskolaügy fejlődéséről szól, végig vonul, szintén hangulatkeltés céljából, a lutheránizmus dicsőítése a hazafiság szempontjából.

Mi ennek őszintén örülünk, mert a hazafit becsüljük, de még sem szeretjük, ha ezt Cs. a katholicusok rovására teszi, olyképen beszélve, hogy a „protestantizmus ellenségei a történet tanúsága szerint nyilt vagy titkos ellenségei hazánk függetlenségének s alkotmányosságának is”.

Nem jól áll ez a lutheránus Csecsetkához, akinek tudnia kellene, hogy ha létezik pánszlavizmus, ez éppen a felvidéki lutheránusok között lappang; a hogy éppen ebben az évkönyvben is elmondja, hogy hány luth. theológust zárt ki intézetéből pánszlavizmus miatt. Vagy azt hiszi, hogy Hurbán 48-ban a haza függetlenségeért küzdött?

Tehát jó tiszteletes uram! a frázisok és átöröklött előítéletek helyett, legalább mi, a tudomány munkásai, keressük és hirdessük az objektív igazságot. Különben lelkiismereti dolog az ifjuságot félrevezetni s ódiumra nevelni.

**A NYITRAI SERFŐZŐ ÉS MALÁTAGYÁRTÓ
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG**

A t. részvényes urak becses tudomására hozzuk, hogy

az eredeti részvények

a teljesen befizetett részvények ellenében **f. é. november 25-től kezdve a nyitrai iparbanknál kiadatnak.**

Netalán hátralekötött különbeni teljes jogvesztés terhe mellett legkésőbb **f. é. november végeig befizetendők.**

Kelt Nyitra, 1895. évi november hó 22-en.

Az igazgatóság.

2-szeres és 3-szoros termékek

csakis mesterségesen szárított

műtrágyával

érhetők el.

Hungária műtrágya, kénsav és vegyi ipar részvénytársaság Budapest.

Herényi Gotthard Sándor és Rovara Frigyes művét érdeklődőknek ingyen és bérmentve küldjük meg.

HIRDETMÉNY.

A magyar osztálysorsjáték második osztályának húzása december 6-án kezdődik és december 14-éig tart.

Vételsorsjegyek — a míg a készlet tart — és pedig:

egy egész sorsjegy 80 koronáért,
egy tized sorsjegy 8 koronáért és
egy huszad sorsjegy 4 koronáért

1-2.

az ismert elárusítóknál kaphatók, a kik egyszersmind mindennemű felvilágosítással szolgálnak. Megrendelésekkel kérjük ezekhez (nem hozzánk) fordulni.

Budapest, 1895. november 1-én.

Magyar Osztálysorsjáték Igazgatósága.

Már

1895. December hó 6-14-ig

ejtetik meg a

MAGYAR OSZTÁLYSORSJÁTÉK Nagy nyereményhúzása,

melyben **21.499** pénznyeremény kerül **4 millió 332.000 korona** összértékben kisorsolásra, többek között egy **600,000** koronás jutalom **400,000, 200,000, 100,000, 50,000** stb. stb. koronás nyereményekkel.

A legnagyobb nyeremény a legszerencésebb esetben

Egy Millió

korona.

A sorsjegyek árai: $\frac{1 \text{ egész}}{1 \text{ fél} = \frac{1}{10}}$ 40 frt. 1 tized 4 frt.
 20 frt. 1 huszad 2 frt.

(Portóért 5 kr. ajánlott levelekért 15 kr. nyeremény-jegyzékért 10 kr. fizetendő.)

Ajánlja és szétküldi postautalvány ellenében vagy utánvétellel is

HEINTZE KÁROLY, főelárusító, BUDAPEST, SZERVITA-TÉR 3. SZÁM.

Hogyan a tisztelt közönség különböző számokból álló több sorsjegy birtokában nagyobb nyereménykilátásokhoz jusson, 5, vagy ennél több sorsjegy vásárlásánál a legkülönbözőbb számokat állítom össze tetszés szerint egész, fél, tized és huszadokból.

Sürgöny-cím: LOTTOHEINTZE BUDAPEST.